

Danuta Bogdan

TESTAMENT KATARZYNY HINTZMAN, CÓRKI BURMISTRZA DOBREGO MIASTA JERZEGO HINTZMANA, Z 20 LISTOPADA 1730 ROKU

Życie i śmierć było postrzegane przez ludzi średniowiecza i czasów nowożytnych w sposób odmienny od dzisiejszego, odczuwano wówczas silnie kruchość życia i jego przejściowość na drodze do osiągnięcia wiecznego zbawienia. Potęgą śmierci dawała się odczuć zwłaszcza w czasie panującej zarazy. Jeden ze współczesnych kronikarzy dopatrywał się przyczyn dżumy, która panowała w Gdańsku w 1483 r. w tym, że od dwudziestu lat nie było tu prawdziwego umierania („rechtes Sterben”)¹. Przygotowaniem do „dobrej śmierci” było sumienne wypełnienie powinności religijnych oraz uregulowanie spraw doczesnych poprzez szczegółowe zapisy testamentowe.

Średniowieczne i nowożytne dyspozycje testamentowe kobiet docenione zostały w ostatnich latach nie tylko jako pierwszorzędne źródła historyczne, ale także jako wyraz kobiecej emancypacji i społecznej komunikacji minionych wieków². Częściej dyspozycje ostatniej woli składali mężczyźni, co wynikało z ich dominującej roli w rodzinie i występowania przy tej czynności prawnej w imieniu swoim i żony. Kobiety spisujące testamenty, choć pochodziły z różnych stanów, były zazwyczaj osobami samotnymi: pannami, wdowami lub po ślubach zakonnych. Wobec szczątkowego zachowania warmińskich ksiąg miejskich, testamenty pozostają nielicznymi źródłami, na których podstawie możemy próbować rekonstruować codzienne życie warmińskich kobiet minionych wieków³.

¹ C. Weinreich, *Danziger Chronik*, hrsg. v. Th. Hirsch und F. A. Vossberg, Berlin 1855, s. 29, 34, 85–87.

² Por. K. Pajcic, *Frauenstimmen in der spätmittelalterlichen Stadt Testamente von Frauen aus Lüneburg, Hamburg und Wien als soziale Kommunikation*, Würzburg 2013; dyspozycje testamentowe gdańszczanek z II poł. XV w odnotowuje artykuł B. Możejko, *Gdański mieszczanin w obliczu śmierci, zapisy testamentowe z II połowy XV w (na podstawie księgi ławniczej)*, w: *Mieszczanie, wasale, zakonnicy*, Studia z Dziejów Średniowiecza, 2004, nr. 10, ss. 127–162 (przyp. 1, 2, literatura do problematyki testamentów).

³ D. Bogdan, *Testamenty szlacheckie i mieszczańskie z XVII wieku jako przejaw kultury prawnej Warmii*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie (dalej: KMW), 2004, nr 4, ss. 463–473; eadem, *Testament starościny lidzbarskiej Army Katarzyny Krakau z 22 stycznia 1742 roku i jego egzekucja*, KMW, 2008, nr 4, ss. 461–476;

Testament musiał zostać spisany z zachowaniem wymogów formalnych i treściowych. W protokole początkowym zawarte były „inwokacja” i „intytulacja” określające osoby składające dyspozycję i przedstawiające okoliczności spisania testamentu. Część dewocyjna, określana „arengą”, mogła składać się z dwóch części – pierwszej wskazującej na nieznaną godzinę śmierci i na pragnienie osiągnięcia zbawienia oraz drugiej, błagalnej, nazywanej „apprecatio”, w której wzmacniano decyzje odnoszące się do dyspozycji testamentowych. Indywidualne sformułowania, wzmacniające zamiar spisania testamentu, określane były jako „promulgatio”. Obligatoryjne potwierdzenie stanu zdrowia umysłowego osoby składającej dyspozycję ostatniej woli i podkreślenie faktu jej dobrowolności mogło wystąpić w początkowej lub końcowej części dokumentu. Najważniejszą częścią każdego testamentu była dyspozycja majątkowa uwzględniająca też w sposób szczegółowy regulację długów. W końcowej części testamentu mogła ponownie pojawić się „arenga”, w której testatorzy odwoływali się do Boga. Wreszcie protokół końcowy zawierał informacje o miejscu i czasie spisania dokumentu, a pod nim znajdowały się pieczęcie i podpisy świadków⁴.

23 stycznia 1731 r. w Dobrym Mieście miało miejsce niezwykle wydarzenie. Do mieszkania córki dawnego burmistrza dobromiejskiego, Geорга Hintzman, sześćdziesięcioośmioletniej, ciężko chorej Katarzyny Hintzman, wezwany został w celu potwierdzenia spisanego już wcześniej testamentu wysoki rangą notariusz. Był to posiadający tytuł notariusza publicznego Stolicy Apostolskiej Franciszek Ignacy Herr (Publicus Sanctae Authorithatae Apostolicae Notarius), jednocześnie dziekan kapituły dobromiejskiej⁵.

O samej testatorce wiemy bardzo niewiele. Jerzy Hintzman i jego małżonka Dorota ochrztili w Dobrym Mieście siedmioro dzieci, wśród nich 1 października 1661 r. córkę Elżbietę⁶, a 24 kwietnia 1663 r. interesującą nas tutaj córkę Katarzynę – autorkę publikowanego niżej testamentu⁷. Katarzyna Hintzman została odnotowana 15 sierpnia 1712 r. jako chrzestna w Świątkach⁸.

⁴ Przegląd literatury dotyczącej testamentów patrz B. Popiołek, *Testamenty staropolskie jako źródło do historii mentalności XVII i XVIII wieku*, Kraków 2009. Analiza wewnętrznego układu treści testamentów przedstawiona została we wstępie edycji *Testamenty szlachty Prus Królewskich z XVII wieku*, oprac. i wyd. J. Kowalkowski, W. Nowosad, Warszawa 2013.

⁵ *Słownik Biograficzny Kapituły Kolegiackiej w Dobrym Mieście*, Olsztyn 1999, s. 61. Herr Franciszek Ignacy, zm. w Dobrym Mieście w 1747, od 1726 dziekan kapituły dobromiejskiej, a od 1733 r. jej prepozyt.

⁶ Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie (dalej: AAWO), Archiwa parafialne (dalej: Ap), Dobre Miasto E 215, s. 171: „[Parentis] Georgius Hintzman propola, Dorothea coniux. [Infans] Elisabeth. [Patrini] Sp[ectabilis] D[ominus] Stanislaus Berenth scabinus cum Elizabeth Sp[ectabilis] D[omini] Balthazaris Schultz viri consularis coniuge”

⁷ *Ibidem*, s. 182: „[Patrini] D[ominus] Laurentius Dittloff ciuis cum Catharina D[omini] Gregorii Oth ciuis conjuge” (Katarzyna – podobnie jak wcześniej jej starsza siostra Elżbieta i później młodsza Anna – otrzymała na chrzcie imię na cześć matki chrzestnej).

⁸ AAWO, Ap, Świątki E 242, s. 73: „Catharina filia p[iae] d[efuncti] Georgii Hintzman praeconsulis Guttstadiensis”

O rodzinie testatorki dowiadujemy się z braniewskich i lidzbarskich ksiąg metrykalnych. Ojca Jerzego, burmistrza Piotra Hintzmana, odnajdujemy w Lidzbarku Warmińskim, natomiast jego przodków tam nie ma i wszystko wskazuje na to, że wywodzili się ze Starego Miasta Braniewa. W Starym Mieście Braniewie 16 września 1591 r., 8 lutego 1600 r. i 15 stycznia 1615 r. na ślubnym kobiercu stawał trzykrotnie Jakub Hintzman/Hinczman⁹, którego przy pierwszej ceremonii ślubnej określono: „Jacobus Hintzman Tomae Hintzmans filius antiquae civitatis [Brunsbergensis]”¹⁰.

Do władz Starego Miasta Braniewa przynależało tylko kilkanaście rodzin i przebicie się do ścisłej elity władzy osób spoza określonego kręgu nie było łatwe. Wydaje się, że Piotr Hintzman nie widział w Braniewie większych szans na awans w radzie miejskiej i najprawdopodobniej podjął odważną decyzję o przeniesieniu się do stołecznego Lidzbarka. Nastąpiło to zapewne w końcu lat dwudziestych XVII w., o czym świadczy fakt odnotowania go w lidzbarskiej księdze chrztów 1 września 1630 r. Tego dnia „Petrus Hintzman cantor Heilsbergensis” trzymał do chrztu Michała Elerta, syna Jerzego i Anny¹¹. W Lidzbarku, najpewniej jesienią 1630 r. lub wczesną wiosną 1631 r., Piotr Hintzman ożenił się z Elżbietą, której nazwiska panińskiego nie znamy. Miał z nią troje dzieci: 14 marca 1632 r. ochrzczono Piotra juniora¹², 1 marca 1633 r. – interesującego nas Jerzego¹³ i 17 czerwca 1635 r. – Annę¹⁴.

Piotr Hintzman wszedł do rady miejskiej Lidzbarka przed 21 czerwca 1658 r. (został wówczas odnotowany jako sędzia miejski – judex, Stadtrichter)¹⁵ i doszedł do godności burmistrza. Piastując ten urząd zmarł 21 czerwca 1687 r.¹⁶

Z kolei najstarszy syn Piotra Hintzmana, wspomniany Jerzy, poślubił córkę rajcy dobromiejskiego (późniejszego burmistrza) i przeniósł się do Dobrego Miasta, koronując swą karierę godnością burmistrza tego miasta.

Tak więc w Dobrym Mieście, parafii panny młodej, 26 września 1660 r. odbył się ślub: „[Contrahentes] Georgius Hintzman Sp[ectabilis] D[omi]ni Petri Hintzman viri consularis Heilsb[ergensis] filius cum Dorothea Sp[ectabilis] D[omi]ni Gregorii Steffen viri consularis Gudstadiensis filia. [Testes] Perillustris ac Adm[odum] R[everendus] D[omi]nus [Zacharias Joannes] Szulc [Szolc] can-

⁹ AAWO, Ap, Braniewo E 76, k. 94, 117v, 163, 175v.

¹⁰ Niezachowanie się braniewskiej księgi chrztów z lat 1589–1629 oraz brak księgi zmarłych z końca XVI i z XVII stulecia nie pozwala stwierdzić autorytatywnie, czy te trzy śluby zawarł ten sam Hintzman „Jakub, syn Tomasza”.

¹¹ AAWO, Ap, Lidzbark Warmiński E 251, k. 212.

¹² Ibidem, k. 217.

¹³ Ibidem, k. 220v – chrzestnymi Jerzego byli: „Simon Basner, Margarete Laurentii Tamsons uxor”.

¹⁴ Ibidem, k. 228v.

¹⁵ AAWO, Archiwum Kapituły, Rep. 128, VIII 48, bez paginacji.

¹⁶ AAWO, Ap, Lidzbark Warmiński E 262, k. 1v.

cellarius Heilsbergensis, Clarissimus ac Adm[odum] R[everendus] D[omi]nus Albertus Bogurski praepositus Collegii Gudstadiensis¹⁷.

To typowy przykład zacieśniania więzów rodzinnych w ramach górnych warstw patrycjatu miast warmińskich w czasach nowożytnych.

Na to, że Jerzy Hintzman urząd burmistrza dobromiejskiego sprawował od 1677 r. wskazują informacje zawarte w księdze Bractwa NMP, którego członkami byli Jerzy i Dorota Hintzmanowie oraz ich dzieci po osiągnięciu wieku kilkunastu lat. Kiedy członkinią Bractwa została 2 lutego 1677 r. Elżbieta Hintzman, podano przy jej nazisku, że była „córką burmistrza”¹⁸. Podobnie „synem burmistrza” nazwano Jana Hintzmana, a „córką burmistrza” Annę Hintzman, przyjętych do Bractwa NMP odpowiednio 8 września 1685 i 2 lutego 1690 r.¹⁹

W księdze brackiej odnotowano daty roczne zgonów żony burmistrza Doroty (1691)²⁰ i burmistrza Jerzego Hintzmana/Hyntzmana (1695)²¹.

Katarzyna, autorka publikowanego testamentu, zmarła 3 lutego 1731 r.²²

Testamentariuszka nie chciała wcześniej ujawniać szczegółów aktu swojej ostatniej woli, dlatego poprosiła notariusza o zachowanie dyspozycji testamentowej w tajemnicy aż do jej śmierci. Miało to zapobiec wszelkim naciskom i ewentualnym pretensjom ze strony przyjaciół.

Katarzyna swoją ostatnią dyspozycję testamentową wyraziła z własnej i nieprzymuszonej woli 20 listopada 1730 r. Jak wynika z treści testamentu, uczyniła to będąc całkowicie świadoma i pozostając w pełni władz umysłowych. Testament Katarzyny Hintzman spisany został w formie osobnego dokumentu i uznany za obowiązujący we wszystkich punktach, artykułach i klauzulach²³.

Dyspozycja testamentowa Katarzyny Hintzman jest bardzo prosta w swojej wewnętrznej strukturze. Brak tu też rozbudowanej części religijnej, która ogranicza się w zasadzie do wezwania: „In nomine Domini Amen”. Po tym następuje

¹⁷ AAWO, Ap, Dobre Miasto E 222, s. 84.

¹⁸ Ibidem, k. 25v. Wcześniejsze zapiski dotyczące Jerzego Hintzmana jako świadka na ślubach zawartych w Dobrym Mieście 20 XI 1667 r., 12 I 1670 r. i 10 II 1675 r. określają go jako „vir consularis”, a późniejsza od tu wskazanej – z 24 X 1677 r. – nie odnotowuje funkcji Jerzego Hintzmana (ibidem, Dobre Miasto E 222, s. 114, 124, 146 i 157). Dla porządku można dodać, że w aktach wizytacyjnych z 1681 r. również zapisano: „Georgius Hintzman consularis” – AAWO, Archiwum Biskupie (dalej: AB), B 77, k. 7.

¹⁹ AAWO, Ap, Dobre Miasto 56, k. 27 i 28. Brak informacji, że członkami Bractwa byli Jerzy Hintzman junior (rocznik 1666) i Grzegorz Hintzman (rocznik 1671), świadczy o tym, że ci synowie Jerzego seniora i Doroty zmarli w dzieciństwie.

²⁰ Ibidem, k. 109.

²¹ Ibidem, k. 114v.

²² AAWO, Archiwum Kapituły Dobromiejskiej, Dok. D. M. J 43c, k. 1.

²³ Na Warmii korzystano zapewne z kancelaryjnych wzorców dyspozycji testamentowych. Przykład późniejszego wzorca: AAWO, AK, V 20/I, Liber Processum ab Anno Domini 1685 ad Annum 1718 – wzorzec testamentu z czasów biskupa Załuskiego z ok. 1707/1708 r., k. 84–87v.

krótki wstęp informujący o czasie, miejscu i okolicznościach spisania testamentu, a następnie szczegółowe rozporządzenie majątkowe wraz z wyliczeniem wysokości długów wobec kolejnych wierzycieli. Notariusz wraz z dokonaniem zapisu testamentowego sporządził też spis dóbr ruchomych.

W testamencie za najpilniejszą czynność Katarzyna uznała spłacenie ciężących na niej długów, które opiewały łącznie na kwotę 113 grzywien²⁴ 19 gr. Największą sumę winna była wdowie Zimmermann²⁵, gdyż wraz z obrachunkiem kosztów zakupu drewna wynoszących 7 grzywien 4 gr, na dzień św. Marcina (11 XI) 1730 r. pozostawał dług w wysokości 37 grzywien 16 gr.

Wśród innych wierzycieli Katarzyny znaleźli się wysocy urzędnicy miejscy: rajca [Joannes] Filitz²⁶, wobec którego dług wynosił 8 grzywien 6 gr, rajca [Peter] Wagner²⁷, któremu winna była 8 grzywien 11 gr oraz majstrowie: sukienik Joseph Bornek, któremu powinna oddać 12 grzywien i piekarz Joannes Thiel – 5 grzywien 14 gr.

Zamieszkującemu w Cerkiewniku (Minsterberg) bratu Urszuli – kucharki pozostającej w służbie kapituły dobromiejskiej – Katarzyna dłużna była 14 grzywien 2 gr. Inni wierzyciele Katarzyny Hintzman to Catharina Grünhoff (14 grzywien) oraz niejaka Nickels z Chałupek (13 grzywien 10 gr).

Po uregulowaniu długów Katarzyna zatroszczyła się o swój godny pochówek w dobromiejskim kościele kolegiackim, przeznaczając na pogrzeb 150 grzywien oraz dodatkowo 100 grzywien na wykonanie dekoracji we wnętrzu tego kościoła.

W testamencie nie zabrakło też licznych donacji na inne instytucje kościelne. Pozostający w tym czasie w budowie dobromiejski kościół św. Mikołaja wsparła ona kwotą 50 grzywien. Kolejne fundacje Katarzyny Hintzman dotyczyły sanktuariów pielgrzymkowych: kaplicy w Międzyzlesiu (Schönwiese) i Krośnie (Crossen), którym zapisała po 50 grzywien. Katarzyna wiodła samotne, pobożne życie i nie pominęła w swych fundacjach warmińskich konwentów zgromadzenia katarzynek, przeznaczając dla klasztorów w Orniecie i Lidzbarku po 100 grzywien²⁸.

²⁴ 1 grzywna pruska (Mark) = 20 gr.

²⁵ Być może żona dobromiejskiego szewca Laurentiusa Cimmermana – AAWO, Ap, Dobre Miasto 31, k. 63.

²⁶ Joannes Filitz rajca w latach 1728–1742. AAWO, Ap, Dobre Miasto 24, s. 170, 172–180, 182, 183, 185, 187–189); od 11 VI 1736 burmistrz (AB, A 31, s. 251).

²⁷ Rajca 27 XI 1732. AAWO, Ap, Dobre Miasto E 223, s. 294

²⁸ W swym sprawozdaniu o stanie diecezji do Rzymu z 2 XII 1771 r. bp Ignacy Krasicki wykazał, że siostry ze zgromadzenia św. Katarzyny założonego przez bp. Marcina Kromera posiadały na Warmii cztery domy: w Braniewie, Orniecie, Lidzbarku i Reszlu, a w każdym z nich miało przebywać po dwadzieścia kobiet. Co trzy lata odbywały się wybory przełożonej wszystkich czterech domów. I choć reguła zakonu nie została przez Kościół zatwierdzona i siostry składały tylko śluby proste, to jednak odznaczały się wysokim poziomem życia religijnego. Por. G. Śliwińska, *Dzieje Zgromadzenia Sióstr Świętej Katarzyny Dziewicy i Męczennicy*, Olsztyn 1998; AAWO, AB, A 63, k. 132–141; Druk: Sprawozdanie Ignacego Krasickiego do Rzymu o stanie diecezji, Frombork 2 XII 1771, w: *Ignacy Krasicki na Warmii 1766–1772. Przekazy źródłowe*, cz. II 1769–1772, oprac. A. Szorc, nr 160, s. 212, Olsztyn 2002; E. M. Wernter, *Die Anfänge der Kongregation der Schwestern von der heiligen Jungfrauen und Martyrin Katharina und ihre Gründerin Regina Protmann*, w: *Wichmann-Jahrbuch*, N. F. 2, 32–33, 1992/1993, ss. 79–87.

Swoim wsparciem finansowym Katarzyna Hintzman objęła też bernardyńskie klasztory w Barczewie (50 grzywien) oraz w Stoczku (36 grzywien). Ponadto kaplicy lidzbarskiego klasztoru katarzynek zapisała mały miedziany obrazek, na którym widniała z jednej strony okrągła płaskorzeźba Maryi z Dzieciątkiem, a z drugiej – św. Michała²⁹. Dla kaplicy orneckiego klasztoru katarzynek przeznaczyła także przedstawienie Maryi z Dzieciątkiem, a dla kaplicy w Międzyzlesiu dwa obrazki Chrystusa i Maryi.

Dalej w testamencie znajdujemy zapisy na rzecz osób prywatnych, zapewne najbliższych krewnych i przyjaciół Katarzyny. Dla nich przeznaczyła większą część swych ruchomości, głównie przedmioty z wyposażenia gospodarstwa domowego, mające większą wartość pamiątkową niż materialną.

I tak wymieniony tylko z nazwiska Gerigk³⁰ miał otrzymać 50 grzywien oraz kasetkę i dwa cynowe półmiski, a tokarzowa Ertman 50 grzywien i tygielek. Dalej po 30 grzywien darowała: ławnikowi [Gregoriusowi] Ott³¹, majstrowi Dittloffowi³², żonie Józefa Langa i pannie Katarzynie Grünhoff. Gertruda Böhm dostała 12 grzywien, a niejaki „Heer Kessel” dostał wielkie wiadro i tygielek. Najhojniej obdarowana została nieznaną z nazwiska, pochodzącą z Zerbunia w komornictwie jeziorańskim, kobieta określona w dokumencie jako „Muhmen Sophieae von Saurbohm”, której testatorka zapisała 60 grzywien oraz trzy łoża, poszwy pościelowe, trzy cynowe półmiski i lnianą odzież.

Zgodnie z obowiązującym zwyczajem, w czasie pogrzebu rozdawano też datki wśród ubogich. Katarzyna nie zapomniała o jałmużnie, ofiarując biednym 12 grzywien.

Testatorka poleciła dziekanowi kapituły dobromiejskiej Franciszkowi Ignacemu Herrowi powołanie przy dobromiejskim kościele kolegiackim fundacji modlitewnej za swoją duszę oraz dusze jej rodziców i krewnych. Chciała też wspomóc finansowo te fundacje modlitewne parafii dobromiejskiej, których zasoby finansowe wyczerpały się i nie pozwalały na kontynuację zobowiązań wobec zmarłych.

Potwierdzenie dyspozycji ostatniej woli Katarzyny Hintzman nastąpiło w obecności godnych świadków. Wysoki urząd publiczny ojca Katarzyny wpły-

²⁹ „dass kleine kupferne Bildschen, darauf die Teller Seeligste Jungfrau mit dem Kindlein Jesus auf einer Seiten und der S. Michael auf der anderen Seiten”.

³⁰ Być może Józef Michał Gerick, od 1729 r. wikariusz dobromiejski. A. Kolberg, *Zur Verfassung Ermlands beim Übergang unter die preussische Herrschaft*, Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands, 1894, Bd. 10, s. 55.

³¹ Gregorius/Georgius Otto/Oth, ławnik od 6 IX 1726, AAWO, AB, A 28, ss. 278–279, starszy ławy (scabinorum praefectus) 11 VI 1736 (AB, A 31, s. 254); zmarł jako Schöpenmeister między 1738 a 1741 r. (Ap, DM 56, k. 115v).

³² Zapewne miejscowy płatnerz: Joannes civis lorifex, AAWO, Ap, Dobre Miasto 31, k. 61.

nał na wybór egzekutorów testamentu. Byli to: Józef Gerigk, beneficjariusz jej testamentu, oraz Sylwestr Geritz – burmistrz dobromiejski³³, Testamentariuszka wyraziła też życzenie, aby spisujący dokument notariusz Franciszek Ignacy Herr trzymał się ściśle uczynionej przez nią dyspozycji. Pod testamentem znalazł się podpis Franciszka Ignacego Herra, który włączył opieczętowany testament Katarzyny Hintzman do akt notariatu.

Katarzyna Hintzman zmarła 3 lutego 1731 r., a 27 kwietnia 1731 r. w Smolajnach uczyniony przez nią zapis testamentowy przedłożony został do zatwierdzenia bp. Krzysztofowi Andrzejowi Janowi Szembekowi i bliżej nieznanemu duchownemu „Domino Lourdinerio”³⁴ w obecności dwóch dobromiejskich rajców, a także reprezentantów ławy i notariusza. W tym wypadku testament własnoręcznie poświadczył notariusz Kurii Biskupiej – Antonius Ignatius Hoffmann³⁵. Tego dnia w Smolajnach zjawili się też spadkobiercy: w imieniu kościoła kolegiackiego dziekan kapituły dobromiejskiej i tutejszy proboszcz Franciszek Ignacy Herr oraz krewni zmarłej Katarzyny Hintzman. Przyczyną stawienia się stron przed biskupem był fakt zgłoszenia w terminie prawnym ogłoszonym w *litteris cridae*³⁶ roszczeń do majątku po zmarłej.

Biskup, po wysłuchaniu stron, stwierdził, że choć prawomocność dyspozycji ostatniej woli Katarzyny Hintzman, zwłaszcza jej zapisy na fundacje pobożne, została przez krewnych podważona, to jednak testament spełnia wszystkie wymogi prawne, aby mógł być uznany za ważny i obowiązujący, gdyż spisany został przez notariusza publicznego Stolicy Apostolskiej, z udziałem wystarczającej reprezentacji, czyli dwóch świadków, zaś dalsi krewni obu płci według prawa chełmińskiego zostali obdarowani przez testamentariuszkę legatami. Biskup podkreślił też, że prawo chełmińskie nie ogranicza zapisów na cele pobożne i dlatego testament Katarzyny Hintzman zatwierdził i potwierdził pieczęcią odciśniętą w czerwonym wosku.

Po śmierci Katarzyny Hintzman egzekutorzy testamentu musieli rozstrzygnąć, co się komu należy i sporządzić spisy i inwentarze pozostawionego majątku zarówno w gotówce, jak i w ruchomościach. W inwentarzu wymieniono więc: lniane piernaty, poduszki, bieliznę pościelową, prześcieradła, drewnia-

³³ Zmarł przed 11 VI 1736 jako burmistrz, AAWO, AB, A 31, k. 251.

³⁴ Zob. Aneks źródłowy, dokument Nr 2.

³⁵ Antoni Ignacy Hoffman/Hofmann (1699–1760), 17 VI 1724 wikariusz katedralny we Fromborku, 27 IV 1731 notariusz biskupi, 11 IV 1733 inwestytura na honorowego kanonika dobromiejskiego, instalowany 12 IV 1731. Po śmierci Jana Adalberta Heinicka został rzeczywistym kanonikiem dobromiejskim, a od 30 X 1749 dziekanem tej kapituły. A Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie Diecezji Warmińskiej w latach 1525–1821*, cz. 2: *Słownik*, Olsztyn 2000, s. 123.

³⁶ Tzw. *litterae cridae* przybijane na branie lub drzwiach kościołów były powiadomieniem o możliwości zgłaszania się uprawnionych do spadku po zmarłym i jego wierzycieli.

ne łóżka, 9 obrazków, 4 skrzynie, trójkanciasty kufer, 2 drewniane krzesła, ławę, krucyfiks oraz pozostawione zboże – 3 korce pszenicy i 3 korce żyta.

Egzekutorzy dokonali spieniężenia majątku poza tą jego częścią, która podlegała zapisom testamentowym. Najwięcej uzyskano ze sprzedaży gruntów, a mianowicie 800 fl. – za pół łana sprzedanego burmistrzowi Dobrego Miasta Sylwestrowi Geritzowi oraz ze sprzedaży Dorothei Behrend położonego na prawym brzegu Łyny niedaleko Dobrego Miasta pola Lindenborn/Lindenbrunnen³⁷. Mniejsze kwoty przyniosła sprzedaż przedmiotów codziennego użytku, które zakupili: Gregorius Ott 9 fl. 3 gr, Joseph Lang 17 fl. 17 gr i Joannes Dittlof 26 fl 3 gr oraz wdowa Zofia z Zerbunia 10 fl. 15 gr. Ponadto za starą prostą suknię otrzymano 24 gr, za obcegi 6 gr, a za aromatyczne „korzenie” 6 gr. Po śmierci Katarzyny znaleziono przy niej pieniądze w kwocie 7 fl. 19½ gr. Ogółem suma wszystkich przychodów ze spieniężenia ruchomości i nieruchomości wyniosła 932 fl. 23 gr 9 denarów.

Z tych pieniędzy kwotą 123 fl. 17 gr 9 denarów zaspokojono roszczenia wierzycieli, wśród których znaleźli się: kapelan dobromiejski Piotr Elert, wdowa Zimmerman, Joannes Filitz, Petrus Wagner, sukiennik Joseph Bornek, piekarz Joannes Thiel, gospodarz z Cerkiewnika Adalbert German, Catharina Grünhof, Magdalena z Chałupki (Hausberg)³⁸, wdowa Catharina Rautenberg, wdowa po Andreasie Schipperze, Joannes Dittloff (w ramach wynagrodzenia za oszacowanie łąnów), Joannes Wagner, wdowa Dorothea Berendt, Joannes Merten, wdowa Perikett, wdowa Ertman.

Egzekucja testamentu Katarzyny przebiegła zgodnie z wolą testatorki, choć nieznaczne różnice wynikały z tego, że zapisane legaty podane zostały we florenach, zaś rozliczenie nastąpiło w grzywnach pruskich. I tak niektóre sumy dawały dokładne przeliczenie z jednych jednostek na drugie, np. pochówek wyznaczony na 100 fl., to dokładnie 150 grzywien, ale już kwota za ornat określona na 66 fl. i 20 gr powinna być przeliczona na 99,3 grzywiny, a faktycznie zaokrąglono ją do 100, podobnie na oratorium św. Mikołaja zapisano 33 fl. i 10 gr, co w przeliczeniu stanowiło 49,65 grzywiny, a przekazano nieco zawyżoną kwotę 50 grzywien. W innym wypadku zamiast zaokrąglić wysokość legatu w górę, zaniżono jego wymiar, np. Gertruda Böhm miała otrzymać 12 fl. (360 gr), a otrzymała tylko 12 grzywien (240 gr).

Ogółem na realizację zapisów testamentowych wydatkowano kwotę 793 fl. 23 gr 9 denarów, w tym znalazło się 5 fl. 6 gr dla pisarza za zatwierdzenie testa-

³⁷ Lindenbrunn leżały na południe od Dobrego Miasta, a na północ od przedmieścia Chałupki, 2 łany w Lindenbrunn przeznaczone były na ogrody mieszczan.

³⁸ Chałupki – w czasach nowożytnych osada leżąca na południe od Dobrego Miasta, która z czasem stała się jego przedmieściem określanym jako Przedmieście Jeziorańskie lub Olsztyńskie.

mentu oraz 1 fl. podatku łąnowego, który trzeba było jeszcze zapłacić jako kontrybucję od połowy łąnu ziemi.

Różnica pomiędzy realizacją zapisów testamentowych a przychodami uzyskanymi ze sprzedaży ruchomości po śmierci Katarzyny Hintzman wyniosła 139 fl. i przeznaczona została na powiększenie beneficjów kolegiaty dobromiejskiej (66 fl. 20 gr na rzecz Beneficium Steinsoniani oraz 40 fl. 20 gr na rzecz Beneficium Knoblochiani). W zamian kanonicy dobromiejscy mieli modlić się za duszę testatorki i odprawiać cztery msze św. w roku za spój jej duszy, jej rodziców i krewnych.

Egzekutorzy testamentu odpowiedzialni za zorganizowanie ceremonii pogrzebowej dokonali też podsumowania związanych z tym wydatków. W okresie przedpogrzebowym, czyli przygotowawczym do pogrzebu (od 4 do 8 lutego 1731 r.) śpiewano i odprawiano egzekwie za duszę zmarłej i układano kazania i mowy żałobne. W tym też czasie obowiązywał zwyczaj odwiedzania zmarłego, wokół którego zapalano świece (zapłacono za nie 6 gr). Gości podejmowano też jedzeniem, za które w okresie przed pogrzebem zapłacono 4 fl. 19 gr. W tym czasie zakupiono 7 funtów wołowiny (około 32,74 kg) po 2 gr za funt³⁹, chleb za 3 gr, ćwiertnię (Viertel)⁴⁰ cieleciny za 9 gr. 7 lutego zjedzono ryby (certę)⁴¹ za 6 gr, zaś 8 lutego za 12 gr, na chleb wydano 6 gr, na mleko 2 gr, a na oliwę 3 gr. Jeszcze przed pogrzebem wypito też 20 sztofów (około 28 litrów)⁴² piwa, które kosztowało 2 fl.

Inne wydatki dotyczyły już organizacji samego pogrzebu. Z rachunków wynika, że pogrzeb córki burmistrza, określanej w baroku jako *pompa funebris*, musiał mieć bogatą oprawę. Pochód żałobny ciągnął zapewne przez całe miasto do kościoła parafialnego, który biciem w dzwony oznajmiał o rozpoczęciu ceremonii żałobnej. Na pogrzeb zakupionych zostało wiele świec i wykorzystano wiele rekwizytów mających uświetnić kondukt żałobny⁴³. W organizację tego pogrzebu szczególnie zaangażowany był pierwszy cech rzemieślniczy Dobrego Miasta – szewców. Katarzyna była po ojcu jego członkinią, gdyż jej nazwisko wpisane zostało do księgi zmarłych tego cechu, za co zapłacono 6 gr. Była też członkinią dobromiejskiego Bractwa Różańcowego i Bractwa Bożego Ciała.

Bezpośrednio przed pogrzebem zebrano czeladników szewskich i dano im 2 sztofy gorzałki warte 1 fl. 20 gr. Tym, którzy mieli nieść kartusze i mary przekazano jeszcze 6 półachtli⁴⁴ piwa po 15 gr każdy. Trumna ozdobiona była kula-
mi, za które zapłacono 27 gr.

³⁹ 1 Pfund/funt = 467,622 gr.

⁴⁰ 1 Viertel = 4 Metzen/garncze = 13,680 litra.

⁴¹ Ryba z rodziny karpiovatych.

⁴² 1 Stoff/sztof = 1383l – 1,428 litra.

⁴³ Za wosk na świece zapłacono ogółem 16 fl. 22½ gr.

⁴⁴ 1 Achtel to 1/8 beczki, w zależności od regionu od 35–90 litrów.

Cechowi szewców za wykonanie kartuszy (Kartitzen) dano funt wosku wart 1 fl. oraz pół beczki (tuny – około 56,17 litra) piwa. Zakupiono też 6 łokci (34,68 m)⁴⁵ czarnego sukna po 6 gr za łokieć. Przygotowanie grobowca kosztowało 10 fl., a grabarzowi dano 3 fl. Za uroczyste zapraszanie gości i obsługę ceremonii Schönfeltowej wypłacono 12 fl., a pacholek woźnicy/woźnica (Wagennecht), zapraszający gości, dostał 6 gr. Bractwu Różańcowemu za kartusze dano 1 funt wosku wart 1 fl. Bractwu Bożego Ciała, czyli Strzeleckiemu, wypłacono 15 gr za pół funta wosku oraz 6 gr za wpis Katarzyny Hintzman do księgi zmarłych tego Bractwa.

Za szycie i czyszczenie wyprawy pogrzebowej Katarzyny Hintzman niejakiemu Titusowi zapłacono 21½ gr. Za odprawienie mszy św. pogrzebowej 18 gr, wreszcie 8 gr rozdano ubogim. Po spłaceniu jeszcze długu 25 fl. i 6 gr wobec Zimmermanowej okazało się, że na opłacenie pogrzebu zabrakło 42 fl. i 29 gr. Nie było też pieniędzy na zaspokojenie pozostałych wierzycieli. W tej sytuacji egzekutorzy testamentu zdecydowali się na spłacenie wierzycieli pozostałymi ruchomościami.

I tak Herr Joseph Lang przyjął 2 łózka i 4 poduszki warte 7 fl., durszlak za 12 gr, szklanki za 15 gr oraz 2¾ korca pszenicy wartej 4 fl. 28 gr i ½ denara, 1 ruszt za 18 gr, powłoczkę na kołdrę za 18 gr, lusterko za 6 gr, stary kołowrotek za 24 gr, mosiężny uchwyt za 6 gr, 1 ławę za 15 fl. 7½ gr, 1 płaszczyk za 2 fl. 9½ gr.

Majster Dittlof wziął futro za 3 fl. oraz surdut i czarną koszulę za 9 fl., kolorową kamizelkę z rękawami wartą 15 gr, tygielek za 18 gr, czarne sukno za 1 fl. 15 gr, moździerzak za 3 fl., cynowy ubijak do masła za 21 gr, duszę do żelazka i bolce za 18 fl. 9 gr. A ponadto oblamowaną czapkę za 3 fl., drewniane łożo za 1 fl. 24 gr, bańkę za 9 gr, szczypce do ognia za 12 gr. Ogółem otrzymał on w rzeczach równowartość 25 fl. 9 gr oraz 24 gr za 4 funty talku.

Herr Otto przyjął w gotówce 1 fl. 15 gr, latarnię za 18 gr, faskę⁴⁶ do wina i wody, oprócz 4 cynowych łyżek, za 18 gr, srebrny medalik (Agnus Dei) za 1 fl., 2 korce żyta po 1 fl. za korzec, 2 beczki (półtuny) i 2 drewniane krzesła za 1 fl., starą skrzynkę za 2 fl., kufer z okuciami za 1 fl. 15 gr. Potem dodano mu jeszcze 20 fl.

Wreszcie Herr Geritz dostał 2 sztofy kminku po 3 gr za sztof.

Nieznana z nazwiska Anna otrzymała niebieską spódnicę wartą 24 gr, a Herr Wessler krowie wędzidła warte 6 gr.

Panią z Zerbunia spłacono kwotą 23 fl. i 15 gr, ale przyjęła jeszcze poduszki, które były mocno podniszczone, stare łożko warte 1 fl., a także kasetkę z kościoła wartą 8 fl.

⁴⁵ 1 łokieć gdański = 57,8 cm.

⁴⁶ 1 Fass (Faska) = 2 Tonnen = 222,700 litra.

Dziekan kapituły dobromiejskiej dostał 6 gr, a kościelną ławkę po Katarzynie oszacowano na 1 fl. 15 gr.

Dodatkowe wydatki egzekutorów testamentu wyniosły 21 fl. 27½ gr, a w marcu 1731 r. zapłacono jeszcze kontrybucję w wysokości dziesięciokrotnego szosu łąnowego.

10 czerwca 1731 r. przełożona lidzbarskiego konwentu katarzynek Marianna Nitzsch pokwitowała odbiór z rąk dobromiejskiego dziekana Herra 66 fl. 20 gr w gotówce oraz miedzianego obrazka, co było końcowym aktem wypełnienia ostatniej woli zmarłej Katarzyny Hintzman.

* * *

Charakterystyczne cechy pisowni dokumentu

Przygotowując testament do druku zastosowano następujące zasady edytorskie: usunięto zdwojenia spółgłosek na końcu wyrazów (dt, tt, ss, tz, th, ff), ujednolicono łączną i rozdzielną pisownię wyrazów zgodnie z zasadami współczesnego języka niemieckiego (np. so wohl = sowohl), pisownię rzeczowników dużymi literami oraz interpunkcję. Literę „ÿ”, „ü” zamieniono zgodnie z brzmieniem fonetycznym na „i” lub „ii”. Umlauty zachowano zgodnie ze współczesną pisownią. W tekście usunięto też nieme „h” oraz „b”⁴⁷.

⁴⁷ Stosowano zasady zawarte w instrukcji wydawniczej: J. Schultze, *Richtlinien für die äussere Textgestaltung bei Herausgabe von Quellen zur neueren deutschen Geschichte*, *Blätter für deutsche Landesgeschichte*, Jg. 98, 1962, ss. 1–11; druk też w: *Richtlinien für die Edition landesgeschichtlicher Quellen*, hrsg. von W. Heine-meyer, Marburg–Köln 1978, ss. 25–36.

ANEKS ŹRÓDŁOWY

DOKUMENT Nr 1

Dobre Miasto, 23 stycznia 1731 r.

Oryg.: AAWO, Archiwum Kapituły Dobromiejskiej, Dok. D.M. J 43a, Składka papierowa czterostronnicowa o wymiarach 19,5 × 30 cm, nienumerowana, zapisana na 4 stronach, papier pożółkły, atrament koloru czarnego, język łaciński i niemiecki.

In Nomine Domini Amen

INSTYTUT PÓŁNOCNY
IM. WOJCIECHA KĘTRZYŃSKIEGO

Per praesens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter et sit notum; Ouomodo Anno a Nativitate Domini Nostri JESU Christi, millesimo septingentesimo trigesimo primo, Indictione Romanae IX, Pontificatus Serenissimi Domini nostri, Domini Clementis Divina Providentiae Papae Ejus Nominis XII Anno Primo, die vero 23 Mensis Januarii, Guttstadii: in mei notarii publici testiumque infrascriptorum praesentia personaliter constituta in Domo Mansionis suae Virtuosa Virgo Catharina Hintzmanin, p[iae] d[efuncti] olim Spectabilis Domini Georgii Hintzman Proconsulis Guttstadiensis filia relicta, aetatis suae 68 annorum⁴⁸, aegra licet corporemente tamen sana et integra, palam sponte, libere et per expresseum recognovit, qualiter ipsa ultimam suam voluntatem, jam alias sub die 20 Novembris Anno praeterlapso 1730, itidem coram me declaratam et a me in seorsivo folio fideliter connotatam, in omnibus punctis, clausulis et articulis universis ratam gratamque haberi velit. Cuius quidem dispositionis et ultimae voluntatis suae tenor sequitur et est talis.

Anno 1730 die 20 Novembris in Guttstadt

Hatt Jungfrau Catharina Hintzmanin mich an disbenandt in zu sich beruffen lassen und mich gebittin auf ihrem Kranckenbett, sowohl Ihre Schulden als auch Ihren letzten Willen, wie sie es mit Ihrer übrigen wenigen Verlassenschaft nach Ihrem Tod, nach Abzug der Schulden wolle gehalten haben, zu verzeich-

⁴⁸ Katarzyna przeżyła sześćdziesiąt siedem lat oraz dziewięć i pół miesiąca.

nen; mich dabei bittende, das ich solches gantz geheim halten möchte bis nach Ihrem Tode um hierdurch alle Importunität und Missvergnügen Irer Freunden zu verhindernen; Wie sie dan wohlbedächtlich und bei gutter Vernunft also abgesagt:

Ihre Schulden

Der Frauen Zimmermanin neben Abrechnung des Holtzgeldes 7 Mk 4 Gr.
für das in Martini verfllossene Jahr restiret Mk 37 Gr 16

Herren Filitz Mk. 8 Gr. 6

Herren Wagner Mk. 8 Gr. 11

Meister Bonek Mk. 12

Meister Thiel Becker Mk. 5 Gr. 14

Nach der Seiligen Ursula Thum Köchin ihrem Bruder zu Minsterberg Mk.
14 Gr. 2

Catharina Grünhoffsche Mk. 14

Der Nickelsche vom Hausberg Mk. 13 Gr. 10

Summa der Schulden Mk. 113 Gr. 19

Nach Abzug dieser Schulden verordnet Jungfrau Catharina also:

Zum Begräbnüss in hiesiger Kirchen Mk. 150

Der hiesigen Collegiatkirche zur Zierath Mk. 100

In Sante Nicolai Kirch alhier zum Bau Mk. 50

In die Schönwiesche Capell Mk. 50

Nach Crossen Mk. 50

In dass Ehrwürdige Convent nach Wormdit Mk. 100

In das Ehrwürdige Convent nach Heilsberg Mk 100

In das Wartenburgschen Convent Mk 50

In das Springbornsche Convent Mk 36

Dem Ehrwürdige Herren Gerigk Beneficiato alhier Mk 50

Item demselben den Kasten auch 2 zinnerne Schusselen mit breitem

Rand.

Der Frauen Dröhersche Ertmansche Mk 50

Item derselben ein Tiegelchen

Dem Herren Ott Mk. 30

Meister Dittloff Mk. 30

Der Frauen Joseph Langsche Mk. 30

Jungfrauen Catharina Grunhoffsche Mk. 30

Item derselben den Heer Kessel vom grossem Eimer und ein Tiegelchen.

Frauen Gertrudis Böhmsche Mk. 12

Item den Heerdessel von 2 Eimeren und Tiegelchen.

Der Frauen Muhmen Sophiae von Saurbohm Mk. 60.

Item derselben 3 Beth, 3 zinnerne Schüsselen und das übrige Leinenzeug.

Unter die armen auszutheilen bei dem Begräbnüss Mk. 12.

In des heilsbergschen Convents Capell, dass kleine kupfferne Bildschen, darauf die Teller Seeligste Jungfrau mit dem Kindlein Jesus auf einer Seiten und der S. Michael auf der anderen Seiten.

In des wormdittschen Convents Capell das Bild der Tellerseit Jungfrauen mit dem Kindlein Jesu.

In die Schönwiesche Capell 2 Bilder, Christi und Mariae.

Im übrigen setzet sie zum Erben die hiesige Collegiatkirche, dergestalt, dass für Ihre Seel, wie auch Ihrer Eltern und Anverwandten Helige Messen möchten gelesen werden oder auch zur Verbesserung derer Beneficien für welche die Ehrwürdige Herren Beneficiati bei hiesiger Collegiat Kirchen nicht⁴⁹ zulängliche Bezahlung haben, damit sie eine Collegiat in selbigen Beneficien für die Seel Catharinae, wie auch Ihrer Elteren und Anverwandten einlegen oder wie es mir als hiesigem Decano am besten wird geduncken.

Das dieses Ihr letzter und eigentlicher Willen sei, hat Jungfrau Catharina Hintzmanin abermahlen und//von neuem erklärt, auch in Gegenwart des Ehr[würdigen] Herren Joseph Gerigk Beneficiati alhier und des Ehrenvesten Wohlweisen Herren Sylvestri Geritz Bürgermeisters, als hirzu ausdrücklich erbittenen Zeigen abgesagt den 23 Januarii Anno 1731. Mich hiebei inständigst bittend bestmöglichst zubesorgen, das dieser Ihr letzter Willen in allen und jeden Stücken vollkommentlich gehalten und vollzogen werde. Zu dessen mehrerem Glauben habe mich eigenhändig unterschrieben. So geschehen in Guttstadt die 23 Januarii Anno 1731.

Franciscus Ignatius Herr Decanus Canonicus Guttstadiensis

Publicus Sanctae Authorithatae Apostolicae Notarius

manu propria

Acta sunt haec Guttstadii Anno die quibus supra

Praesentibus Admodum Reverendo Domino Josepho Gerigk Beneficiato Ecclesiae Collegiatae Guttstadiensi et Spectabili Domino Sylvestro Geritz Proconsule Guttstadiensi uti Testibus ad praemissa specialiter rogatis et adhibitis.

Et quia ego Franciscus Ignatius olim Beniamin Herr Publicus Sacrae Authorithatae Apostolica Notarius praemissam dispositionem ultimate voluntatis de ore proprio praefatae Virginis Catharinae Hintzmanin excepi omniaque; ea

⁴⁹ a-a wyrwana dziura w tekście.

sic fieri vidi et audivi prout acta esse enarrantur; idcirco eandem dispositi onem ad acta notariatus mei publici recepi ac praesens desuper instrumentum publicum confeci, non neque cognomina ac signo meis solitis, quibus in similibus utor communivi in fidem et robur praemissorum.

Idem qui super

Franciscus Ignatius Herr

Publicus Sanctae Authorithatae Apostolicae Notarius

manu propria

Anno 1731 die 27 mensis Aprilis Smolainii coram Celsissimo Principe Illustrissimo et Reverendissimo Domino Louerdinerio judicialiter productum

Antonius Ignatius Hoffmann

Causarum Curiae Episcopalis Notarius

manu propria

DOKUMENT Nr 2

Smolajny, 27 IV 1731 r.

INSTITUT PÓŁNOCNY
IM. WOJCIECHA KĘTRZYŃSKIEGO

Oryg: AAWO, AKD, Dok. D.M. J 43b, *składka papierowa czterostronnicowa o wymiarach 19,5 × 30 cm, nienumerowana, zapisana na pierwszej stronie, papier poźółkły, atrament koloru czarnego, język łaciński.*

Anno Millesimo septingentesimo trigesimo primo die vero veneris vigesima septima mensis Aprilis Smolainii in Palatio Episcopali.

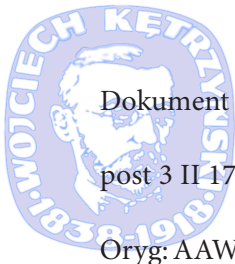
Coram Celsissimo Principe Illustrissimo et Reverendissimo Domino Domino Christophoro Andrea Comite in Słupow Szembek, Episcopo Varmien-si et Sambien-si S[acrae] R[omani] I[mperii] Principe Terrarum Prussiae Praeside in causa et actione judiciaria inter Perillustrem Admodum Reverendum Franciscum Ignatium Herr Decanum Canonicum nomine Ecclesiae Collegiatae Guttstadiensis agentem ab una et consanguineos p[iae] d[efuncti] Catharinae Hintzmanin ab altera, partibus occasione testamenti ab eadem p[iae] d[efuncti] Catharina post varia legata etiam in favorem dicta Ecclesiae Collegiatae conditi in termino hodierno ex litteris cridae proveniente comparentibus.

Celsissimus Princeps Illustrissimus et Reverendissimus Dominus, Dominus Episcopus Supramemoratus et Iudex, sedens. Auditis tam ex parte agente, quam ex adverso comparente illationibus et controversiis, verbo in hac causa factis; quandoquidem Testamentum p[iae] d[efuncti] Catharinae Hintzmanin a consanguineis ejusedem p[iae] d[efuncti] Testatoriis oppugnatum, a Nota-

rio Apostolico publico, adhibitis duobus Testibus et quidem Spectabili Consule loci, scabinos et notarium, alias adhiberi solitos, sufficienter representante, valide conditum fuit, haeredibus quoque, qui de Iure Culmensi, ut pote non necessarii et remotiores fratribus et sororibus ad legitimam minime vocantur in titulum legitimitate aliqua legata in eodem inscripta sunt. Idem Testamentum ad pias causas conditum, non derogando praxi reundum Jus Culmense condendi ejusmodi Testamenta praescriptae approbandum et confirmandum esse censuit, prout auctoritate suprema approbavit et confirmavit, idemque exequendi facultatem tribuit. Decreti praesenti vigore.

Ex Actis Causarum Curiae Episcopalis Varmiensis extractum et Sigillo praesentata Suae Celsitudinis Illustrissimae communitum.

Antonius Ignatius Hoffmann
Causarum Curiae Episcopalis Notarius⁵⁰ manu propria⁵¹

Dokument Nr 3
post 3 II 1731 r.

INSTYTUT PÓŁNOCNY
IM. WOJCIECHA KĘTRZYŃSKIEGO

Oryg: AAWO, AKD, Dok. D. M. J 43c, f. 1-4: *Rachunki i rozliczenia po śmierci Katarzyny Hintzman z Dobrego Miasta, Dokument złożony z 6 kart, zapisany na 9 stronach w języku niemieckim i łacińskim. Pierwsza strona o wymiarach 9,5 × 30 cm, pozostałe 6,5 × 9 cm. Atrament koloru czarnego, wyblakły, pismo neogotyckie, stan zachowania dobry.*

[k.1] Percepta et exposita post p[iae] d[efuncti] Virt[uosam] Virginem Catharinam Hintzmanin, quae pie in Domino obiit die 3 Februarii Anno 1731, Guttstadii

Percepta	Flor.	Gr.	Den.
In parata pecunia	7	19	9
Ex dividendo agro Lindenborn ⁵² resta	60	20	

⁵⁰ *Słownik Biograficzny Kapituły Kolegiackiej*, s. 63: Hoffman Antoni Ignacy (1699–1760), rodem z Lidz-barka Warmińskiego, w 1731 notariusz biskupi, 11 IV 1733 otrzymał inwestyturę na honorowego kanonika dobromiejskiego.

⁵¹ Po lewej stronie odcisnięta pieczęć biskupia, częściowo uszkodzona.

⁵² Lindenbrunn koło Dobrego Miasta, por. przypis 37.

Ex dividendo medio manso Spectabili Domino Sylvestro Geritz proconsuli Guttstadiensis	800		
Ex dividitis rebus D. Gregorio Ott	9	3	
D. Josepho Lang	17	17	
Joanni Dittloff	26	3	
Viduae Sophiae ex Sauerbohm	10	15	
Pro veste antique simplici		24	
Pro forcipes		6	
Pro aromatibus		6	
Summa perceptorum	932	23	9

Exposita

In exsolutionem creditorum	Fl.	Gr.	Den.
Admodum R[everendo] Petro Elert Capellano Guttst[adiensis]	8		
Viduae Zimmermanin ⁵³	25	6	
Spectabili Domino Joanni Filitz	5	16	
Spectabili Domino Petro Wagner	5	21	
Josepho Bornek panioni	8		
Joanni Thiel pistori	3	24	
Adalberto German Colono Münsterbergensi fratri piaie defuncti Ursulae cocricis olim Venerabili Collegii Guttstadiensis	9	12	
Catharinae Grunhoffsche	9	10	
Magdalenae alias Nickelsche ex Hausberg	9		
Viduae Catharinae Rautenbergin	6		
Viduae piaie defuncti Andrae Schipper	1	7	
Joanni Dittloff pro censu mansionis	27		
Joanni Wagner	1	18	
Viduae Dorotheae Berendtin	1	15	
Spectabili Domino Joanni Merten		18	
Viduae Perikettin		18	
Viduae Ertmansche	1	2	
Latus facit	123	17	9//
[k. 1v] In Legata			
Pro sepultura Ecclesia Collegiate	100		
Ecclesiae Collegiatae pro ornate	66	20	
Oratorio S. Nicolai ⁵⁴ pro fabrica	33	10	
Capellae Schönwiesensi	33	10	

⁵³ Laurentius Zimmerman 1749, 1751, 1753, 1754, 1755 (APO, 1414/1, 2, Magistr. Guttst.); starszy ławy do 15 III 1758 (A 59, k. 127v).

⁵⁴ Kościół zbudowany w latach 1736–1741.

Ecclesiae Crossensi	33	10	
Conventibus Wormdittensi	66	20	
Heilsbergensi	66	20	
Wartenburgensi	33	10	
Springbornensi	24		
Reverendissimo Domino Josepho Gerigk Beneficiato Guttst[adiensi]	33	10	
Viduae Tornatrici Ertmansche	33	10	
Domino Gregorio Ott	20		
Joanni Dittloff	20		
Domini Josephi Lang uxori	20		
Virgini Catharinae Grünhoffsche	20		
Gertrudi Böhmsche	12		
Viduae Sophiae ex Saurbohm	40		
Inter pauperos in sepulture distribute	8		
Scriba cancellariae circa approbationem testamenti	5	6	
Latus facit	669	6	
Latus antierius	123	17	9
His additur contributione in Martio de medio manso	1		
Summa omnium expositorum	793	23	9
Deductis expositis a perceptis restant pro haerede ecclesia in auctionem Beneficiorum	139		
1731, 10 Julii De hac resta flor. 139 deti sunt pro auctione Beneficii Steinsoniani ⁵⁵ pro imponenda collecta pro animae p[iae] d[efuncti] Catharinae	66	20	
Item pro 4 missis per annum an eodem beneficate pro anima Catharinae, eiusque parentum et consangvineorum absolvendis	40		
1731, 14 Julii Pro auctione Beneficii Knoblochiani ⁵⁶ pro imponenda collecta pro anima p[iae] d[efuncti] Catharinae			
Facit	139//		
[k. 2.] Specificatio derer verlassenen Mobilien Seeligen Jungfrauen Catharinae Hintzmanin			
Drei Unterbette mit weissem Bezug			
Ein Zudeck mit buntem Bezug			
Acht Kiess 6 mit Bezug, 2 ohne Bezug			
Zwey alte Leinwandtssbett			
Zwei weisse Lacken			
Ein grosses ausschengend Lacken			

⁵⁵ *Słownik Biograficzny Kapituły Kolegiackiej*, ss. 103–104: Steinsohn Zygmunt (Steinsson) zm. 1643, pochodził z Barczewa, doktor obojga praw, 31 I 1607 uzyskał honorowy kanonikat dobromiejski z prawem rezydencji w Dobrym Mieście od 2 VIII 1612. Ufundował w Dobrym Mieście ołtarz Św. Krzyża, a przy nim dwa beneficja (1618 i 1619).

⁵⁶ *Ibidem*, ss. 67–68. Knobloch Jerzy. Pochodził z Dobrego Miasta, w 1596 r. uzyskał honorowy kanonikat w Dobrym Mieście (instalacja 17 V 1597), w latach 1597–1606 kapłan w Lidzbarku Warmińskim, w latach 1604–1608 dziekan kapituły kolegiackiej w Dobrym Mieście. W Dobrym Mieście ufundował beneficjum Męki Pańskiej zatwierdzone 11 IV 1611 r.

Ein höltzerness Bett			
9 Bielder			
4 Kisten			
Ein dreikantigess Kuffer			
Zwey höltzern Stühl			
Eine Bancke			
3 Scheffel Weitzen			
2 Scheffel Korn			
Ein Crucifix			
Wass in denen Kiesten verschlossen ist nicht specificiret			
[k. 2v] Geldt Einnahm			
Nach ihrem Tod bei ihr befinden worden 7 Fl. 19½ Gr.			
Von Frauen Dorothea Behrendin wegen erkaufftem Liendenbrunnen den Rest empfangen	60 Fl.	20Gr.	
Summa	Fl. 68	Gr. 9½	

EXPOSITA INSTYTUT PÓŁNOCNY

IM WOJCIECHA KĘTRZYŃSKIEGO

Die 4 Februarii vor 4 Pfund Riendtfleisch a 2 Gr. per Pfund		8 Gr.	
Die 5 hujus zu Brot		3 Gr.	
Item vor ¼ tel Kalbfleisch		9 Gr.	
Die 6 hujus vor 3 Pf. Riendtfleisch		6 Gr.	
Die 7 hujus vor Zartfisch		6 Gr.	
Item Baumöl vor		3 Gr.	
Item Brodt vor		3 Gr.	
Item Mielch vor		2 Gr.	
Die 8 Hujus vor Fiesch		12 Gr.	
Item Brot vor		3 Gr.	
Item die gantze Zeit hindurch weil sie gelegen 20 Stof Biehr undt vor Liecht	2 Fl.		
facit Fl.	4	Gr.1//	
[k. 3.] Vor 16 ¾ Pfund Wachs a 1 Fl. per Pfund	16 Fl.	22½ Gr.	
Dem Schustergewerck vor die Kartitzen 1 Pfund Wachs	1		
Item denen selben ½ Tonne Lautbier	4		
Vor 6 Ehlen schwartze Bänder a 6 Gr. per Ehle	1	6	
Vor die Kron	3		
Vor dass Sarg	4		
Vor die Grieff	10		
Dem Todtengräber	3		
Denen Schönfeltin vor das Umbietten und auffwarthen	12		
Dem Wagenknecht vors Verbotten		6	
In den Rosenkrantz vor die Kartitzen 1 Pfund Wachs	1		

Item in die Schützengülde ½ Pfund Wachs		15	
Denen Bohnenträgeren nebst denen Kartitzenträgern 6 halb Achtel Bier a 15 Gr.	3		
Vorss Einschreiben in das Todtenbuch der Schützengülde		6	
Item in dass Todtenbuch dess Schustergewercks		6	
	43 Fl.	13½ Gr.	
[k. 3v] Denen Gesellen vor dem Begräbnüss als sie sich versammelet 2 Stof Brandwein a 20 gr.	1	20	
Vor die Kaulen an das Sarg		27	
Der Fr[au] Titiusin vor nehen und aussputzen		21½	
Zue heiligen Meess		18	
Denen Armen	8		
Fr[au] Ciemmermannin ihre Schuld bezahlet in Fl.	25	Gr. 6	
Summa	Fl. 36	Gr. 22½	

Summa perceptorum 68 Fl. 9½ Gr.

Expositorum summa 90 Fl. 7 Gr.

Super exposita 21 Fl. 27½ Gr.

Item der Frau von Saurbohm gezahlet	23 Fl.	15 Gr.	
In Martio ein zehenfacher Schoss			
Notandum vor das Begräbnüss 42 Fl. 29 Gr., welchess nicht inferiret habe, alldieweilen ess noch zu bezahlen ist.			
	33	10	
	1	2	
	29		
Nota bene Herrn Otto gezahlet 20 Fl.	8		
Super exposita 21 Fl. 27 ½ Gr.	20	27	
	2	11	
Der Frauen von Saurbohm gezahlet 23 Fl. 15	42	29	
Dem Herrn Otto gezahlet 10 Fl. 27 Gr.	1	7½	
Summa	F. 56	9½ Gr.	
[k. 4v] Meister Joannes Dittloff hat angenommen:			
Einen Peltz a	3 Fl.		
Einen Rock nebst dem schwartzen Futterhemd	9		
Ein buntess Ermelwiestchen a		15 gr.	
Ein Tiegelchen a		18 Gr.	
Ein schwartzess Schortztuch a	1 Fl.	15 Gr.	
Ein Mörselchen	3		
Eine ziennerne Butterbiechss		21	

Item ein presteisen nebst dem Boltz facit	18 Fl.	9 Gr.	
Herrn Otto hatt angenommen:	1 Fl.	15 Gr.	
Eine Laterne a		18 Gr.	
Ein Weinwasserfäschen nebst 4 zinnenen Löffel		18 Gr.	
Ein zinnerness Schiesselchen		12 Gr.	
Facit	Fl. 1	Gr. 18	
Ein sielberness Agnuss Dei	1		
2 Scheffel Korn a 1 Fl.	2		
Vor 2 Halbe Thonnen u[nd] 2 Höltzerne Stühl	1		
	5 Fl.	18 Gr.	
Vor den alten Kasten	2		
Vor den beschlagenen Kuffer	1	15 Gr.	
Summa	9 Fl.	3 Gr.	
Spectabili Geritz 2 Stoff Kümmel a 3 Gr.		6 Gr.	
Meister Joannes Dittloff:			
Eine Brähmenmietze	3		
Ein holtzerness Beth	1	24 Gr.	
Vor ein Kruhss		9	
Vor eine Feierzang		12	
Meister Dittloff an Sachen empfangen	25 Fl.	9 Gr.	
Item vor 4 Pfund Talck		24 Gr.	
Summa	26 Fl.	3 Gr.//	
[k. 5] Herr Josephus Lang vor 2 Beth unnd 4 Kiessen	7 Fl.		
Item 2 ¾ tel. Sch[effel] Weitzen a 54 Gr.	4 Fl.	28½ Gr.	
Item vor einen Durchschack		12 Gr.	
Vor Glässer		15	
Vor einen Rost		18	
Vor den Bettsack		18	
Vor das Spiegelchen		6	
Vor ein altess Spienrad		24	
Vor eine messiangss Stertze		6	
Item eine Bäncke	15	7½	
Vor dass Mäntelchen	2	9 ½	
Summa	17 Fl.	17 Gr.	
Anna vor den blauen Rock		24 Gr.	
Herr Wessler vor die <Kuen>zang		6	
Die Frau von Saurbohm hatt angenommen 4 schlechte Kiessen, auch ein dergleichess Bett vor	1 Fl.		
Den Kasten auss der Kirch vor	8		
Von Ihro Gnaden Herrn Decano empfangen	6		
Vor die Sietzbancke	1	15	
Summa	16 Fl.	15 Gr.//	

[k.5v.] Ich Endes benannte, gebe hiemit zu erkennen, dass ich von dem Hochwürdigen Genädigen Herren Franciscus Herr Tumherr zu Guttstadt richtig empfangen hab 66 Fl. a 20 Gr. nebst einem Kupfren Bield, welches die zu Gott ruhende Seelige Jungfrau Catharina Hientzmanin uns vermachtet hat, empfangen Anno 1731 den 10. Junius.

Marianna Nitzschin
Matrin dess Heilssbergschen Convents//

INSTYTUT PÓŁNOCNY
IM. WOJCIECHA KĘTRZYŃSKIEGO